

УДК 340.131.5

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v107.2025.44>

В. Д. Фірсов

## КОНСТИТУЦІЙНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК СКЛADOVA ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

**Постановка проблеми.** Діючий Закон України «Про Конституційний Суд України» (далі – ЗУ «Про КСУ») набрав чинності 3 серпня 2017 року – за декілька місяців до набрання чинності оновленими процесуальними кодексами та запровадження у вітчизняному процесуальному праві інституту Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі ЄСІТС), покликаної спростити та забезпечити право осіб на доступ до правосуддя.

Незважаючи на це, нормативно визначена процедура та порядок звернення осіб до Конституційного Суду України (далі – КСУ) не передбачає електронної форми подання конституційної скарги [1]. Відтак, на законодавчому рівні виникає дисбаланс між формою реалізації права особи на доступ до правосуддя в системі судоустрою України та в суді конституційної юрисдикції.

На нашу думку, питання щодо відсутності механізму доступу особи до захисту своїх прав шляхом подання конституційної скарги в електронній формі стало актуальним ще наприкінці 2017 року, з внесенням змін до процесуальних кодексів та закріпленням на нормативному рівні існування ЄСІТС. Таку актуальність лише підсилили систематичні виклики, з якими зіштовхнулось українське суспільство, починаючи з 2020 року, а саме: карантин, викликаний поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та введення воєнного стану, спричинене широкомасштабним збройним вторгненням РФ на територію України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання інформатизації (в контексті автоматизації та впровадження програмно-апаратних комплексів) судочинства як гарантії конституційного права на доступ до правосуддя було піднято в наукових колах ще у 2011 році в дослідженні кандидата юридичних наук, доцента В. Білоуса [2] та інших вчених. Питання інформатизації судочинства як такого досліджувалось також докторкою юридичних наук, професоркою Л. Ніколенко [3], кандидаткою педагогічних наук, доценткою Н. Логіною [4], А. Приваліхиною [5], кандидаткою юридичних наук Н. Канюкою [6] та іншими дослідниками. Місце електронного судочинства в системі сучасного українського конституціоналізму розкривається докторкою юридичних наук, професоркою А. Крусян [7].

Однак, незважаючи на активне дослідження вітчизняними науковцями питання діджиталізації судочинства, переважна більшість дослідників розглядає це питання як складову частину діджиталізації системи правосуддя в цілому, не досліджуючи особливе місце конституційного судочинства як такого.

**Метою цієї роботи** є дослідження існуючого стану інформатизації діяльності Конституційного Суду України та визначення напрямків реформування електро-

ного судочинства в конституційному провадженні як складової електронної демократії.

**Виклад основного матеріалу.** Конституція України в статті 1 проголошує Україну як демократичну державу [8]. Згідно зі статтею 1 ЗУ «Про КСУ», завданням КСУ є забезпечення верховенства Конституції України [1]. Як зазначає доктор юридичних наук, професорка О. Щербанюк інститут конституційної скарги на сьогодні є найбільш ефективною формою реалізації безпосередньої дії прав людини [9].

Отже, діяльність КСУ безпосередньо спрямована на захист демократії як основоположної цінності існування українського суспільства.

Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 року № 2807-IX (далі – ЗУ «Про Національну програму інформатизації») у статті 1 містить поняття «електронна демократія»: «форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах, що дає змогу посилити участь, ініціативність та залучення громадян до публічного життя.... поліпшити зворотний зв'язок суб'єктів владних повноважень на звернення громадян, сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень» [10].

Враховуючи закріплену в ЗУ «Про національну програму інформатизації» концепцію електронної демократії, а також приймаючи до уваги викладену вище позицію професорки Щербанюк щодо ролі конституційної скарги як форми безпосередньої реалізації прав людини та демократичного інструменту, органічно постає висновок, що конституційне провадження щодо розгляду конституційних скарг має своє місце в системі електронної демократії.

Відповідне твердження в повній мірі відповідає концепції електронного судочинства як складової електронної демократії, яка була розроблена Комітетом міністрів Ради Європи. Так, А. Приваліхіна в своєму дослідженні звертає увагу, що Рекомендацією Res (2009) 1 від 18 лютого 2009 року Комітету міністрів Ради Європи державам-учасникам з питань електронної демократії електронне судочинство розглядається як використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації права на правосуддя усіма заінтересованими сторонами в юридичній сфері [5]. Комітет Міністрів Ради Європи доходить до висновків, що «судова влада є ключовим компонентом демократії, електронне судочинство є найважливішою рисою електронної демократії, а його головна мета полягає в підвищенні ефективності судової системи та якості здійснення правосуддя» [5].

Разом з тим, враховуючи низький (в порівнянні з загальними судами) рівень діджиталізації конституційного судочинства, постає дискусійне питання чи достатньо існуючого рівня діджиталізації Конституційного Суду України для ефективного захисту прав людини в демократичному суспільстві?

На нашу думку, для надання вичерпної відповіді на поставлене вище питання необхідно спершу звернутись до визначення мети інформатизації судочинства, яка була сформована ще у 2011 році професором Білоусом. Зокрема, дослідник виділяв наступні позитивні складові від впровадження інформаційно-телекомунікаційних систем в судочинстві: 1) підвищення ефективності ресурсів (часових,

фінансових, людських); 2) збільшення кількості розглянутих справ; 3) зменшення строків розгляду справ. Крім того, за твердженням В. Білоуса реальне функціонування електронного судочинства передбачає впровадження, серед іншого, способів комунікації учасників судочинства, проведення дистанційного розгляду судових справ, функціонування банку даних справ і судових рішень та інших автоматизованих банків даних [2].

На нашу думку, виходячи з вищевикладеної позиції В. Білоуса, до означених дослідником позитивних рис слід додати ще одну, яка забезпечує фундаментальну сутність існування правосуддя, а саме підвищення рівня доступу осіб до судового захисту як елементу первинної (ініціуючої) комунікації учасників судочинства з судом. Подібної позиції притримується професорка Л. Ніколенко, зазначаючи, що одним із завдань електронного судочинства є підвищення доступу до правосуддя на основі використання новітніх інформаційних технологій [3].

Так, право на доступ до суду є однією зі складових права особи на справедливий розгляд справи судом, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [11] (далі - Конвенція). Відповідне право гарантується також статтею 55 Конституції України [8].

Оцінюючи забезпечення доступу осіб до правосуддя в умовах бойових дій в Україні (що мають місце ще з 2014 року), ЄСПЛ у Постанові від 13 лютого 2018 року, винесеній у справі „Цезар та інші проти України» (Заяви № 73590/14, 73593/14, 73820/14, 4635/15, 5200/15, 5206/15 та 7289/15) висловився, що пункт 1 статті 6 Конвенції втілює „право на суд», згідно з яким право доступу, тобто право подавати позов до суду, є аспектом права на справедливий суд [12].

У зазначеній Постанові ЄСПЛ визнав достатніми для забезпечення доступу до правосуддя дії Держави України по перенесенню юрисдикції спорів, що виникли на окупованих територіях, до ведення судів, що перебувають на підконтрольній Україні території [12]. Незважаючи на такі висновки, для нашого дослідження має значення сама по собі позиція ЄСПЛ, відповідно до якої, з урахуванням конкретних обставин, забезпечення доступу до правосуддя має ґрунтуватись на розумному відношенні пропорційності між використаними засобами та метою, яку потрібно досягти. У справі „Цезар та інші проти України» ЄСПЛ досліджував питання доступу до правосуддя на окупованих територіях України в реаліях 2014 року. Однак, на нашу думку, з початком військової агресії російської федерації проти України питання достатності дій Держави Україна щодо забезпечення доступу до правосуддя має розглядатись з урахуванням масштабів та наслідків воєнних дій і не може ґрунтуватись на оцінках ЄСПЛ подій, що мали місце у 2014 році.

За даними Управління Верховного Комісара ООН з прав біженців станом на 5 жовтня 2025 року лише офіційно зареєстрованих громадян України, які покинули державу та стали на облік в інших країнах, нараховується 5 752 670 осіб [13].

За твердженням кандидатки юридичних наук Н. Канюки, створення необхідних умов для доступу кожної особи до правосуддя стало одним з ключових питань, які потребували вирішення з моменту початку повномасштабної агресії російської федерації, оскільки доступність до правосуддя свідчить про забезпечення реалі-

зації права на справедливий судовий захист. Поряд з цим, дослідницею виділено принципи електронного судочинства, серед яких визначено принцип електронного подання документів, принцип електронного обігу даних, принцип електронного засвідчення документів, принцип безпеки та конфіденційності [6].

Отже, в реаліях сьогодення діджиталізація судочинства є важливою складовою як для забезпечення реального та ефективного доступу до правосуддя осіб, які вимушені були виїхати за межі України у зв'язку із воєнними діями, так і важливим механізмом забезпечення безпеки даних, що пов'язані з діяльністю правосуддя і є складовими елементами інформаційної безпеки України.

В контексті вищевикладеного, вважаємо за необхідне наголосити, що доступ до конституційного судочинства може розглядатись через призму реалізації права на справедливий суд нарівні із доступом до судів загальної юрисдикції. Відповідні висновки корелюють з позицією ЄСПЛ, викладеною у Рішенні від 17 жовтня 2019 року у справі «Полях та інші проти України» (Заяви № 58812/15, 53217/16, 59099/16, 23231/18, 47749/18). Зокрема, ЄСПЛ, оцінюючи місце і роль КСУ як «охоронця Конституції України», а також враховуючи особливі роль і статус КСУ, дійшов до висновку, що «коли провадження у Конституційному Суді України становить частину звичайного провадження, наприклад, коли національні суди передають питання щодо конституційності відповідного положення, провадження у ньому більшою чи меншою мірою може мати значення для оцінки відповідності зазначеного провадження статті 6 Конвенції» [14].

Крім того, за даними тематичної довідки «Конституційні питання» Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, окремі висновки щодо співвідношення права доступу до конституційного суду та реалізації права на справедливий розгляд справи в суді були зроблені ЄСПЛ у Рішеннях по справах «Ласка і Ліка проти Албанії» (Заява № 12315/04), «Маріні проти Албанії» (Заява № 3738/02), «Міллан-і-Торнес проти Андорри» (Заява № 35052/97), «Сагателян проти Вірменії» (Заява № 7984/06) [15].

Отже, можемо дійти висновку, що право та реальна можливість особи звернутись до КСУ з індивідуальною конституційною скаргою в електронній формі є основою реалізації права особи на справедливий розгляд справи шляхом забезпечення доступу особи до конституційного правосуддя. Забезпечення реального доступу особи до КСУ в електронній формі набуло більшої актуальності в умовах, коли істотна кількість громадян України вимушено перебуває за межами держави і не може реалізувати право на звернення до КСУ в паперовій формі.

Однак, постає питання, чи може на практиці особа реалізувати право на звернення до КСУ з конституційною скаргою, перебуваючи за кордоном? Відповідаючи на зазначене питання пропонуємо проаналізувати вимоги чинного законодавства. Так, зі змісту частини 1, абзацу 2 частини 2 статті 55 та частини 2, частини 3 статті 56 ЗУ «Про КСУ» вбачається, що подача конституційної скарги в електронній формі неможлива. Так, виходячи з вимог до конституційної скарги, закріплених у відповідних статтях, дотримання відповідності конституційної скарги за формою вимогам законодавства можливе лише шляхом подачі письмової скарги. Відповідний висновок підтверджується наступними нормативними

вимогами: 1) скарга є письмовим клопотанням; 2) вимога про засвідчення копії остаточного судового рішення в установленому порядку судом, який ухвалив таке рішення; 3) вимога про підпис конституційної скарги фізичною особою особисто або особисто фізичною особою, уповноваженою на представництво юридичної особи.

В контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на Пам'ятку для громадян та юридичних осіб про порядок внесення конституційних скарг до Конституційного Суду України, розміщену на офіційному веб-сайті КСУ [16]. Так, станом на серпень 2024 року в даній пам'ятці не було передбачено можливості подавати конституційні скарги в електронному вигляді. В свою чергу станом на жовтень 2025 року (дату оновлення пам'ятки встановити неможливо) у відповідному розділі офіційного веб-сайту КСУ з'явилося застереження, що КСУ допускає можливість подання конституційної скарги в електронному вигляді на електронну пошту КСУ із накладенням електронно-цифрового підпису та додаванням до скарги примірника судового рішення з електронно-цифровими підписами суддів, отриманого заявником через електронний кабінет в підсистемі «Електронний Суд». Отже, на практиці, КСУ допускає подачу конституційної скарги в електронній формі, однак неврегульованість такої форми подачі на нормативному рівні викликає низку питань щодо нормативної відповідності такої подачі.

Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженою Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 (далі – Стратегія), визначено, що однією з основних проблем діяльності КСУ є «функціональна недосконалість системи конституційного провадження». Відповідно, в якості способів вирішення вказаної проблеми визначено необхідність запровадження «конституційно-правового регулювання організації діяльності КСУ та конституційного провадження, у тому числі щодо порядку та підстав відкриття конституційного провадження у справі, його форм, прав та обов'язків учасників, а також забезпечення повноти розгляду справ та дотримання строків» [17]. Отже, проводячи порівняння запропонованих Президентом України заходів, спрямованих на розвиток системи конституційного судочинства, та сформованих доцентом В. Білоусом та професоркою Л. Ніколенко позитивних складових електронного судочинства, можемо дійти до висновку, що впровадження електронного судочинства в конституційне провадження має стати дієвим інструментом, який сприятиме вирішенню проблем конституційного судочинства, визначених у досліджуваній Стратегії. В доповнення до сформованої тези необхідно також звернути увагу, що визначаючи заходи розвитку правосуддя в загальних судах, розробники Стратегії передбачили «розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування». Таким чином, необхідність посилення діджиталізації КСУ як спосіб подолання частини інституційних проблем діяльності КСУ відповідає загальним напрямкам розвитку правосуддя та може розглядатись як практичний напрям реформування КСУ.

В якості другого питання, що характеризує ступінь інтеграції конституційного провадження в систему електронної демократії, пропонуємо розглянути ступінь інформаційно-телекомунікаційного забезпечення організації діяльності КСУ.

Доцентка Н. І. Логінова, досліджуючи питання місця електронного судочинства в організації діяльності судів України, визначає, що основними складовими інформатизації в системі правосуддя є: 1) розвиток мережевих технологій в організації діяльності органів судової влади; 2) розвиток системи електронного документообігу в системі організації судочинства; 3) створення автоматизованих систем узагальнення судової практики та аналізу діяльності судів; 4) розробка сучасної телекомунікаційної структури судів; 5) створення єдиної судової бази даних. Дослідниця наголошує, що впровадження інформаційних систем в судових органах є складовою забезпечення Національної програми інформатизації України.

Попри те, що дослідниця розкрила окреслені питання у 2014 році (за чинності Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР), вважаємо, що питання ефективності електронного судочинства як складової електронної демократії та елементу Національної програми з інформатизації залишаються актуальними і з набранням чинності новим ЗУ «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 року.

Відповідно до Регламенту Конституційного Суду України, затвердженого Постановою КСУ від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018 (далі – Регламент КСУ), в діяльності КСУ передбачено функціонування автоматизованої системи "Документообіг КСУ". Однак регламентація діяльності відповідної системи є недостатньою, оскільки згадка про автоматизовану систему зустрічається в тексті Регламенту лише один раз (в пункті 6 параграфу 39) і передбачає реєстрацію у відповідній системі інформації про звернення, що надійшли до КСУ від суб'єктів, визначених в статтях 52, 54, 56 ЗУ «Про Конституційний Суд України», тобто інформації про конституційні подання, конституційні звернення та конституційні скарги [18]. Жодних інших відомостей про автоматизовану систему «Документообіг КСУ» інші автоматизовані системи або вимоги до внесення інших відомостей до системи «Документообіг КСУ» Регламентом КСУ не передбачено.

Відповідно до відомостей з офіційного-веб сайту КСУ, з 2 січня 2019 року в КСУ було запроваджено «Систему електронного документообігу LS Docs». За повідомленням Відділу комунікацій Конституційного Суду України та правового моніторингу метою запровадження вказаної системи електронного документообігу є впровадження сучасних технологій організації документообігу та автоматизації робочих процесів. Відповідна система документообігу спрямована на виконання КСУ вимог Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» та реалізує функціонал реєстрації документів та їх проходження в КСУ в електронній формі, забезпечує функціонування модуля автоматичного розподілу звернень до КСУ між суддями. За офіційним повідомленням, крім впровадження системи електронного документообігу, в КСУ проведено комплекс інших заходів задля належного функціонування системи електронного документообігу [19].

Виходячи з вказаного повідомлення, не зрозуміло, чи було впроваджено автоматизовану систему «Документообіг КСУ», передбачену Регламентом КСУ, з більш широким функціоналом, ніж того вимагає Регламент КСУ, або ж мова йде про існування двох паралельних систем документообігу в КСУ, чи навпаки, систему «Доку-

ментообіг КСУ» не було впроваджено попри вимоги Регламенту КСУ, а замість неї впроваджено іншу систему.

Означені питання свідчать, що нормативне регулювання діджиталізації організаційної діяльності КСУ потребує вдосконалення. Вважаємо, що основою для забезпечення належного нормативного регулювання електронної складової конституційного судочинства може стати нормативне регулювання ЄСІТС, яка діє в загальних судах. При цьому вважаємо, що на даному етапі розвитку конституційного судочинства в Україні, конституційне провадження не може бути імplementоване в ЄСІТС в повному обсязі, оскільки КСУ є незалежним від інших судових органів і являє собою самостійний орган конституційного судочинства, що не входить до системи судів загальної юрисдикції в Україні. В той же час ЄСІТС є власністю держави в особі Державної судової адміністрації України (далі – ДСА), адміністратором ЄСІТС є визначене ДСА України державне підприємство, що належить до сфери її управління [20].

Враховуючи той факт, що КСУ є єдиним органом конституційної юрисдикції, що в цілому не залежить від ДСА, вважаємо що повна імplementація ЄСІТС в діяльність КСУ могла б поставити під загрозу незалежність КСУ. В той же час досвід впровадження ЄСІТС може бути взятий за основу для нормативного регулювання, розробки та впровадження окремої інформаційно-телекомунікаційної системи КСУ.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Конституційний Суд України є важливим та особливим інститутом демократії, який покликаний забезпечувати захист та верховенство національного конституціоналізму як основи існування демократичного українського суспільства. Право особи на звернення до КСУ з індивідуальною конституційною скаргою є одним з проявів демократії в Україні та забезпечує безпосередню участь особи в розбудові конституціоналізму.

Національною програмою інформатизації України передбачено запровадження електронної демократії як форми взаємодії суспільства і держави шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах. Враховуючи особливе місце КСУ в системі демократичних інституцій, неможливо стверджувати про повноцінне впровадження в Україні електронної демократії без належного інформаційно-телекомунікаційного забезпечення КСУ. Однак існуючий стан діджиталізації діяльності КСУ не можна назвати достатнім та ефективним для функціонування КСУ як інституції електронної демократії.

В умовах повномасштабної війни в Україні та масового від'їзду громадян України за кордон, нормативно існуюча форма подачі конституційної скарги в письмовій формі обмежує реальну можливість осіб звернутись до КСУ. Вирішуючи вказане питання КСУ запровадив фактичну можливість подати конституційну скаргу в електронній формі. На нашу думку, впровадження електронної форми конституційної скарги як універсальної форми звернення громадян до КСУ на рівні лише «пам'ятки для громадян» не є допустимим, враховуючи процесуальний характер законодавства про КСУ та особливе місце КСУ в системі правосуддя України. У зв'язку з цим, електронна форма конституційної скарги має бути запроваджена не на рівні інформаційних матеріалів для громадян, а на рівні змін до норм ЗУ «Про КСУ».

Крім того, на рівні Стратегії реформування системи правосуддя у 2021 році визнано недосконалість існуючої організації конституційного провадження та форми взаємодії громадян з КСУ. У зв'язку з чим набуває актуальності питання імплементації в діяльності КСУ електронного судочинства як ефективного способу подолання функціональних проблем діяльності КСУ. Враховуючи існуючий в Україні досвід реалізації форм електронного судочинства в системі загального правосуддя, пропонуємо взяти за основу для електронного реформування діяльності КСУ позитивні нормативні та технічні напрацювання ЄСІТС.

### Література

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення 20.10.2025 р.)
2. Білоус В.В. Інформатизація судочинства як гарантія конституційного права на доступ до правосуддя. *Конституція України – основа розбудови правової демократичної соціальної держави та формування правової системи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 23-24 черв. 2011 р.* 2011. С. 289–295
3. Ніколенко Л.М. Електронне правосуддя як спосіб підвищення ефективності судового розгляду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. 2022. №71. С. 338–341
4. Логінова Н. І. Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 429–435
5. Приваліхіна А. І. Правові основи запровадження інформатизації діяльності суду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 47 том 1. С. 153–157
6. Каноюка Н. В. Адміністративно-правове забезпечення електронного судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2023. 23 с
7. Крусян А.Р. Тенденції сучасного українського конституціоналізму в умовах глобалізації. *Альманах права*. 2023. №14. С. 127–133.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.10.2025 р.)
9. Щербанюк О. Конституційний суд України в системі забезпечення безпосередньої дії прав людини. *Конституційний контроль і процеси демократичної трансформації у сучасному суспільстві матеріали міжнародної конференції, присвяченої 20-ій річниці Конституційного Суду України*. 2016. С. 127–132.
10. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 р. №2807-IX/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення 02.11.2024 р.)
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод/ *Верховна Рада України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення 20.10.2025 р.)
12. Цезар та інші проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 17 жовтня 2019 р./ *Веб-сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14818.html?PrintVersion>. (дата звернення 20.10.2025 р.)
13. Ukraine Refugee Situation/ *UNHCR Data operational portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 20.10.2025 р.)
14. Полях та інші проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 13 лютого 2018 р./ *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_e71#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e71#Text) (дата звернення 20.10.2025 р.)
15. Тематична довідка «Конституційні питання» Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини/ *Веб-портал Ради Європи*. URL: <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-constitutional-matters-ukr/1680a13851> (дата звернення 20.10.2025 р.)
16. Пам'ятка для громадян та юридичних осіб про порядок внесення конституційних скарг до Конституційного Суду України/ *Офіційний вебсайт Конституційного Суду України*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka/pamyatka-dlya-gromadyan-ta-yurydychnyh-osib-pro-poryadok-vnesennya-konstytutsiynyh-skarg-do> (дата звернення 20.10.2025 р.)

17. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення 20.10.2025 р.)

18. Регламент Конституційного Суду України. Ухвалений Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18?find=1&text=%D1%84%D1%96%D0%BA%D1%81%D0%B0%D1%86#n396> (дата звернення 20.10.2025 р.)

19. У КСУ розпочато поетапне впровадження системи електронного документообігу/ *Офіційний вебсайт Конституційного Суду України*. URL: <https://csu.gov.ua/novyna/u-ksu-rozpochato-poetapne-vprovadzhennya-systemy-elektronnogo-dokumentobigu> (дата звернення 20.10.2025 р.)

20. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої Ради Правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення 20.10.2025 р.)

### Анотація

**Фірсов В. Д.** Конституційне судочинство як складова електронної демократії. – Стаття.

В статті автором порушується питання місця та ролі конституційного судочинства в системі електронної демократії України, а також співставлено поняття електронного судочинства та електронної демократії як таких. Автором піднято питання недостатнього рівня діджиталізації Конституційного Суду України в порівнянні із судами загальної юрисдикції, співставлено місце існуючої Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи серед інструментів діджиталізації судочинства та можливості її застосування до конституційного судочинства, акцентовано увагу на актуальності підвищення рівня діджиталізації роботи Конституційного Суду України як складової забезпечення доступу громадян до правосуддя в умовах масового відтоку громадян України за кордон у зв'язку із повномасштабним вторгненням на територію України. Також автором звертається увага на недостатньому нормативному регулюванні інструментів діджиталізації конституційного судочинства, відсутність належного нормативного регулювання звернення осіб з конституційною скаргою в електронній формі, акцентовано увагу на суперечностях між законодавчими нормами та внутрішніми документами та офіційними повідомленнями Конституційного Суду України. За результатами дослідження, автором запропоновано кроки з посилення ролі конституційного судочинства в системі електронної демократії в Україні, а саме щодо належного нормативного врегулювання електронного конституційного судочинства, впровадженні окремої від ЄСІТС інформаційно-телекомунікаційної системи в Конституційному Суді України, а також необхідності приведення існуючих систем електронного документообігу Конституційного Суду України у відповідність до вимог національного законодавства та внутрішніх організаційно-розпорядчих актів. Автором додатково наголошено на важливості розвитку електронного судочинства, зокрема і конституційного, як складової доступу осіб до правосуддя в контексті права особи на справедливий розгляд справи судом, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

**Ключові слова:** Конституційний Суд України, конституційне судочинство, конституційна скарга, електронна демократія, електронне конституційне судочинство, доступ до правосуддя, національна програма інформатизації.

### Summary

**Firsov V. D.** Constitutional justice as a part of electronic democracy. – Article.

In the article, the author raises the issue of the place and role of constitutional justice in the system of electronic democracy of Ukraine, and also compares the concepts of electronic justice and electronic democracy as such. The author raises the issue of the insufficient level of digitalization of the Constitutional Court of Ukraine in comparison with courts of general jurisdiction, compares the place of the existing Unified Judicial Information and Telecommunications System among the instruments of digitalization of justice and the possibility of its application to constitutional justice, and focuses on the relevance of increasing the level of digitalization of the work of the Constitutional Court of Ukraine as a component of ensuring citizens' access to justice in the conditions of a mass outflow of Ukrainian citizens abroad in connection with a full-scale invasion of the territory of Ukraine. The author also draws attention to the insufficient regulatory regulation of the digitalization tools of constitutional proceedings, the lack of proper regulatory regulation of the appeal of persons with a constitutional complaint in electronic

form, and emphasizes the contradictions between legislative norms and internal documents and official notifications of the Constitutional Court of Ukraine. Based on the results of the study, the author proposes steps to strengthen the role of constitutional proceedings in the system of electronic democracy in Ukraine, namely, regarding the proper regulatory regulation of electronic constitutional proceedings, the implementation of an information and telecommunications system separate from the EUIITS in the Constitutional Court of Ukraine, as well as the need to bring the existing electronic document management systems of the Constitutional Court of Ukraine into line with the requirements of national legislation and internal organizational and administrative acts. The author additionally emphasizes the importance of the development of e-judicial procedures, including constitutional ones, as a component of individuals' access to justice in the context of the individual's right to a fair trial, guaranteed by Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

*Key words:* Constitutional Court of Ukraine, constitutional justice, constitutional complaint, electronic democracy, electronic constitutional justice, access to justice, national informatization program.

Дата надходження статті: 24.09.2025

Дата прийняття статті: 21.10.2025

Дата публікації: 27.11.2025